

УДК 130.2

БІЛЬЧЕНКО ЄВГЕНІЯ,

доктор культурології, доцент,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ЧЕТВЕРТА ХВИЛЯ. НОВА ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ. АЛЬТЕРМОДЕРН: КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ЕКСПЛІКАЦІЯ КОНЦЕПТІВ

Стаття присвячена культурологічному аналізу моделі суб'єкта XXI століття у світлі постнекласичних концептосфери та мови культури, зокрема понять "четверта хвиля", "нова індустріалізація", "альтермодерн". Автор обґрунтовує, що "нова індустріалізація" як соціально-економічний і культурологічний концепт відповідає сучасному етапу розвитку суспільства, що вступило у стадію глокалізації, "четвертої хвилі" та "альтермодерну". Вона передбачає відродження вторинного (промислового) сектора й притаманних йому інтернаціональних цінностей за рахунок розширення ролі національної держави. Остання також видозмінюється на виклик часу і набуває вигляду багатопольярного конгломерату регіонів. Чинником "нової індустріалізації", ефективним засобом погодження "третьої" та "четвертої" хвиль, модерну і постмодерну, глобального і локального є мистецтво. Воно формує нового суб'єкта, що компенсує і долає простори конфліктних культурних зон і є повністю звільненим від ідеологій.

Ключові слова: суб'єкт; "четверта хвиля"; "нова індустріалізація"; "альтермодерн"; мистецтво.

Постановка проблеми. Значущість уведення в науковий обіг концептосфери постнекласичного світобачення, що кардинальним чином відрізняється від класичної, посткласичної та некласичної картин світу, обумовлена переходом новітнього соціуму до наступного етапу розвитку (після премодерну, модерну, постмодерну, або, за Е. Тофлером, "першої", "другої", "третьої" хвилі) - так званої **"четвертої хвилі"**, або **"неомодерну"**, що рефлектується в різних теоретиків-футурологів під великою кількістю умовних позначників: **"нове середньовіччя"** (У. Еко), **"постіндустріалізація"** (Я. Рабкін), **"глокалізація"** (Р. Робертсон), **"нова індустріалізація"** (С. Румянцева, А. Жиронкін, С. Губанов, Л. Орленко, В. Рязанов, А. Татаркін та ін.). У теоріях економічних шкіл "нова індустріалізація" означає етап, який іде на зміну інформаційному суспільству й означає відродження "вторинного сектора" (промисловості) нарівні з розвитком економіки послуг, комунікацій, транспорту, науки, медицини, освіти, торгівлі і фінансів та інших виявів постіндустріального світу. Зазначене вимагає обмеження так званого "капіталізму катастроф" (класичного "неолібералізму" Чиказької школи економіки М. Фрідмана, доктрини "шокової терапії" за Н. Кляйн), оскільки притаманні йому ідеї ринкової саморегуляції не дозволяють розкрити роль держави в підтримці промислового сектора.

Нова індустріалізація при всьому усвідомленні обмеженості національної держави в глобально-локальному світі підвищення тенденцій до екстериторіальності тим не менш акцентує її вплив на процеси еволюції технологічних укладів у бік розвитку інтелектуалізації. Таким чином, у концепції нової індустріалізації органічно поєднані модерн та постмодерн, влада і капітал, етика й естетика, деконструкція та метафізика, виробництво товарів і виробництво послуг, базовий матеріальний ресурс і високі технології. Відповідним чином це позначається на культурній ідентичності людини, яка поєднує постмодерну іронічну одиничність ("ліберальну іронію") і незалежність від метанаративу (плюральність, реля-

тивність) із модерним тяжінням до етики діалогу та взаємного розуміння, до релігійно-містичного та естетичного досвіду.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. У гуманітарній історіографії поняттю "нова індустріалізація" відповідає концепт "альтермодерн" ("неомодерн"), що зароджується в мистецькому середовищі. Актуалізація мистецтва у зв'язку з економічними та антропологічними змінами змушує нас вдатися до концептуалізації поняття **"альтермодерн"** - термін культуртрегерів із дискурсу арт-практик, застосовуваний у кураторських стратегіях і "практиках нульових": зокрема, він був уведений **Ніколя Бурріо** в березні-квітні 2009 року на Четвертому міжнародному трієнале сучасного мистецтва в музеї **"Tate Britain"** маніфестом **"Альтермодерн. Постмодернізм помер"** [1, див. також [2]]. У дискурсі культуртрегерів альтермодерн означав створення нового художнього дискурсу, що віддзеркалює ідею глобальної культури, яка приходить на зміну постмодерну та мультикультуралізму й засновується на здійсненні митцями транскультурних міграцій, комунікацій, мандрів, перекладів, зсувів ландшафтів, конвертацій, субтитрів та дубляжів. Альтермодерн - динамічний, екстериторіальний та номадичний. Образом сучасного митця є **Homo Viator Г. Марселя** [3-4], **"турист" В. Малахова/"бродяга" З. Баумана** [5], **"людина часу" Е. Тофлера** [6; 10] - особистість, здатна до швидкого перемикавання кодів, подолання хронотопів, трансформації інформації з одного формату в інший, усвідомлення відмінностей, дистинкцій, можливостей рівних і релятивних плюральных альтернатив (Alter - Інший), мобільного прокладання шляхів взаємодії знаків у різних культурно-географічних локаціях. Людина мистецтва як представник альтермодерну прорубає вікна діалогу в парканах ізоляції (за **Н. Кляйн**), вона завжди є людиною для Іншого та у світлі Іншого.

Нові стратегії репрезентації на художній сцені не означають механічної реставрації класичного ("того самого") модернізму ("другої хвилі"), що став нашою "ан-

тичністю", але передбачають створення глобального метанаративу людини у світі *googlemaps*, коли не залишилося жодної точки на карті, що була б *terra incognita*. Єдиною царинною, що залишає місце для незвіданого, є не просторовий, а часовий континуум, концепт якого в альтермодерні спирається на так звану "гетерохронність" - тлумачення історії як поєднання множинності темпоральностей за умов ламання єдиного класичного лінійного нарративу, притаманного для традиційного модерну, та оголошення установки на випередження історії шляхом переживання естетичного досвіду.

Отже, така людина повинна демонструвати повну свободу від ідеології (продовження теорії деідеологізації **Д. Белла**) і бути носієм транскультури (**М. Епштейн**) та кроскультурної ідентичності, апелюючи не до простору, а до так званої "compression" (стиснення простору, що підпрядковується часом). Переважна ж більшість людей, обивателів, що не належать до власників капіталу або богемних номадів, до цього не готові, бо вони до сих пір через інерцію традиціоналізму або його неототалітарне посилення є "людьми простору" в стані фрустрації, породженої прив'язкою до місця реєстрації, що стає в'язницею (**З. Бауман**) та частково сублімованою через "глобальне село" (**М. Маклюен**). Будучи підвладними медіа, вони перебувають у стані ідеологічного психозу й обробляються "агітпропами" різного гатунку. Протистояння між представниками нової універсальності та традиціоналістами/фундаменталістами іронічно проілюстровано в знаменитій абсурдистській відеоінсталяції *Натаніела Меллорса "Гігантська дула"* (2009). Сюжет антиутопії зводиться до того, що група середньовічних дослідників опинилася у відповідному місці гігантського організму, а їхній релігійний наставник повертається з експедиції в кишечник. Будучи хворим на канібалізм, він не може зізнатися, що не здатний вести за собою інших і на свій захист винаходить беззмисловні метафізичні концепції про те, що всі вони знаходяться всередині Бога, вихід з якого охороняє плем'я канібалів-зомбі. Натяк на "зашивання" символічним порядком ідеології є очевидним через викривання механізмів створення штучного образу ворога. Як бачимо, зміна суб'єкта в альтермодерні потребує змін у моделі суб'єкта, яка повинна бути чутливою до новітніх світоглядних пріоритетів розвитку суспільства: неоуніверсальності, номадизму, транскультури, екзистенційного туризму, діалогу, іншології, синхронії, компресії простору і часу, естетизації та візуалізації. Візуальний поворот XXI століття зробив можливим використовувати зоровий канон при здійсненні міркувань про соціокультурні та антропологічні процеси, тому логічно буде надалі, аналізуючи особливості розвитку культури як чинника нової індустріалізації, застосовувати екранні теорії, зокрема психоаналітичні розробки **Ж. Лакана**, **С. Жижека**, **К. Метца** та ін.

Мета дослідження - здійснити культурологічну експлікацію моделі суб'єкта XXI століття у світлі постнекласичних концептосфери та мови культури, зокрема понять "четверта хвиля", "нова індустріалізація", "альтермодерн".

Виклад основного матеріалу. Модель людини, яка відповідає новій індустріалізації та культурі альтермодерну (неомодерну, "четвертої хвилі"), повинна спиратися на новий світоглядний ідеал, відмінний від класичного суб'єкта, що формується у якості так званого "гвинтика", "маски", "корисного члена суспільства", що *de facto* означає штучну "контекстуальну" людину як структурний елемент соціуму, яка отримує раціонально стиснутий пакет механічних знань, необхідний для

успішної адаптації, інтеграції та функціонування в межах наявного символічного порядку (за В. С. Біблером, "людина освічена"). По суті, така "соціалізована" людина-гвинтик є об'єктом ідеології (соціальної міфології) і, з точки зору лаканівського психоаналізу, являє собою "кастрований суб'єкт", а сама класична освіта постає механізмом кастрації.

Мова йде про першопочатково розколоти суб'єкт, позбавлений есенціалістських характеристик: цілісності, сутності, походження та безперервності. Цей суб'єкт не є автономною самототожною особистістю, але переживає постійну онтологічну "нестачу" ("зьяння", "брак") - стан відчуження, зламу, розколу, спустошення, який виникає внаслідок втрати людиною повноти буття - первинної космічної гармонії та єдності із світом ("**Реальне**"). Реальне не може бути повернутим та об'єктивованим в образах і символах, його відсутність формує травматичний досвід індивіда (нелінійну стихійно-асоціативну хаотичну **реальність**, "огидну" та "непристойну"), тому виникає постійне бажання відновити гармонію, повернути втрачене й компенсувати нестачу. Задоволення цього бажання відбувається за рахунок вигадування індивідом певних фантазматичних історій - нарративів марення, що формуються під час галюцинацій, сновидіння, фільмічного стану або ідеологічного зомбування. Сукупність цих нарративів формує ілюзорну ідентичність - так зване "**Уявне**". Уявна історія завжди орієнтована на "Дзеркало"/Іншого: вона моделюється відповідно до запитів численних ідеальних двійників (імаго, *petit a*) - суб'єктів оточення, предметом бажань яких він бажає бути. Людині потрібні інші, за допомогою яких вона отримує статусне визнання, рольовий "бейджик" на підтвердження, що існує.

Процес дистанціювання (втечі) людини від травматичної реальності кастрації та входження її в уявний стан у психоаналізі та сучасній теорії кіно називається медичним терміном "**зшивання**" (**suture**) [7] і передбачає включення людини до мовних практик культури (Символічного), за допомогою яких вона заміщає відсутній елемент ідентичності відповідним знаком, заповнює лакуни й вибудовує навколо себе стійкий баланс-спайку, усі складові якої підпорядковуються єдиному (центральному) нарративу та посиляються одна на одну (так можна пояснити ефект універсальної пояснювальної сили ідеології, що ґрунтуються на мовних кліше та шаблонному мисленні). Уявне і Символічне, особисті фантазми та суспільні символи, міфологеми, метанаративи "зшиваються", "затуляючи" від людини прірву Реального, безодню жахів її власного позасвідомого. Така психотерапевтична процедура забезпечує тимчасовий стан заспокоєння, усунення симптомів тривоги, але, з іншого боку, вона позбавляє людину індивідуальності, перетворюючи останню на "тіло без органів" у соціальній "машині бажань" - системі ідеології, влади, споживання, реклами і брендингу, у системі пенітенціарного суспільства контролю, дисципліни й загального нагляду (Паноптикону, "вуайеризму"). Будь-які спроби порушити досягнутий баланс самооомани викликають у "зашитої" людини напади агресії, неврозу, істерії. Будь-яка ідеологія як механізм "зшивання" характеризується тим, що, на перший погляд, складає враження *повернення справжнього* та імітації Реального. Насправді ідеологія є не відповіддю буття на симуляцію, хай навіть і потворною, але ще більшим примноженням симулятивного - *симуляцією, що приховує симуляцію*. Спустошені культурні символи ідеології будуються на фатичних функціях мовлення ("пустого" мовлення, або мовлення заради мовлення, за Р. Якобсоном) та вихо-

лощенні онтологічного змісту традиційних символів. Тому традиціоналізм за умов його містифікації складає сприятливий езотеричний ґрунт для створення ідеології.

Антропологія четвертого покоління повинна ґрунтуватися на радикальній деідеологізації та переходити від цінностей агітаційної пропаганди до екзистенційних цінностей діалогу, здорового глузду, критичного мислення, дисциплінованої свободи, креативності та творчості, поміркованого вивіщення над крайнощами. Треба визнати, що середньостатистичний індивід не готовий ані до трансцензусу, ані до прощення, ані до відповідальності. Усе, що йому потрібно, - це відправне **суб'єктне Perezбирання** на основі приватних культурних практик. Мова йде про процедуру первинного **"розшивання"** - *"короткого замикання" семіотичного, розриву ланцюга означників, відділення Уявного (Его) від Символічного (Супер-Его) унаслідок прориву Реального (позасвідомого), що руйнує ілюзії та фантазми Я-ідентичності* ("Ласкаво просимо до пустелі Реального" - цією цитатою з к/ф "Матриця", зверненням Морфеуса до Нео, позначено назву однойменної праці С. Жижека 2002 року).

Унаслідок застосування тактики "розшивання" людина позбавляється захисного ідеологічного балансу-спайки та входить у стан фрустрації. Щоб вивести "розшиту" людину через агресію до просвітлення, необхідно: а) виїняти із стану "ідеологічного психозу" (Уявного та Символічного порядку, владного дискурсу, "машини бажань", симуляції буття), у який вона добровільно входить з метою позбавитися страху перед відсутністю буття; б) позбавити страху перед порожнечою, продемонструвавши, що Реальність існує, але вона - потворна, і з цим необхідно якось жити далі. Тим, хто "розшиває" позначник і позначуване, завжди є психоаналітик, у ролі якого може виступати також митець, філософ, культуролог, педагог. Вибудовується буддійсько-фрейдівська модель роботи декодувача-розшивача як діагноста суспільних та індивідуальних хвороб: розкрити пацієнту, що він страждає, і вказати шляхи подолання цих страждань. Цим можна пояснити неприянь радикалізованої маси до "богеми" в тоталітарних суспільствах (неприянь громадськості до З. Фрейда в гітлерівському суспільстві, переслідування ісламськими фундаменталістами С. Рушді, розгром кінопоказів Д. Мехти в Індії та виставок Д. Чичкана в Україні).

Найбільш ефективно функцію "розшивання", яка одночасно є функцією деідеологізації та дефашізації, виконують представники літератури й кіно (про це говорять Ж. Дельоз, Ж. Лакан, К. Метц, Д. Лінч), що сприяють виїманню суб'єкта з "машини бажань" і, за позитивного завершення процедури, - просвітленню й катарсису. Зриваючи шви зі спайки Символічного та Уявного, розриваючи реєстри, лікар оголює приховане під нею Реальне та позбавляє героя погодженої ілюзії самопояснень та самовиправдань, змушуючи його подивитися у вічі власній безодні, відчутти метафізичну провину й очиститися, тобто повернути собі самість. Такий лікар слідує у своїй поведінці провокативно-іронічній моделі трикстера (Сократа), перебуває в атопії між світами й чимось подібний до "людини-загадки" у фільмографії Д. Лінча. Зустріч з трикстером (посередником) як з абсолютно Іншим дає тріщину в Символічному порядку ідеології. Тому освіта нового покоління повинна виходити на інтенсивні діалоги із сучасним мистецтвом на спільних інтерактивних арт-майданчиках, оскільки останнє спирається на епатаж, провокацію, іронію, маргінальність як стилізові та поведінкові риси.

Ефективною методикою "розшивання" та деідеологізації в альтермодерній освіті є стратегія **постмодерних деконструкцій Ж. Дерріда**, до головних прийомів якої належать: *феноменологічне утримання від суджень (erohe у дусі Е. Гуссерля); орієнталістська логіка доповнень через вічну нестачу й повна релятивізація ("не це, не те, і це, і те"); дешифровка кодів і художнє зчитування підтекстів тексту через вивертання слів і метафоризацію; слідування буддійській формулі динамічної невизначеності й абсолютної заміненості ("Кожен Інший є Іншим"; "на кожне правило є контрправило"); входження в текст культури на його власній базі через контекст і з урахуванням життєсвіту його створення (в дусі культурної антропології Ф. Боаса; сократівське виявлення суперечностей у судженнях героїв тексту та здійснення на цій підставі лаканівського "короткого семіотичного замикання" і "тріщини в Символічному"; розбирання структури тексту на елементарні форми в сюжетному, композиційному, психологічному та стилістичному планах із подальшим герменевтичним збиранням; орієнтація на маргіналії тексту, що служать орієнтиром справді важливого Реального) та пошук ключових слів, функціонування яких руйнує текст. Деконструктивістські методики роботи з текстом формують нову модель суб'єкта: **діалогічну, деконструктивістську, психоаналітичну, естетичну, феноменологічну та герменевтичну**, - що намагається бути адекватною сучасному культурному буттю, якщо так узагалі дозволяє вибудувати будь-які онтологічні адекватції.*

Поточну ситуацію, яка закінчилася самозапереченням постмодерну, що почався з деідеологізації, а завершився відродженням ідеологій і новим тоталітаризмом, можна вважати інерцією "третьої хвилі", що переходить у **"четверту хвилю"** (альтер/нео/модерн), культури якої ми намітили на початку статті. Причому радикальний націоналізм як симптом "першої хвилі", що бурливо розквітнув у "третьій" аж до небезпеки ультраправих реваншів (трабізація), можна вважати не стільки спротивом першій хвилі, скільки її результатом: він, хоча й не відповідає дискурсу неолибералізму, але активно застосовується ним як шоківий інструмент на периферійних зонах поширення ліберал-демократії (Чілі, Аргентина, Ірак, Росія, Україна). Тому ми можемо говорити про повсюдну та інтенсивну радикалізацію світу, подолати яку можна через часткову актуалізацію інтернаціональних цінностей "другої хвилі", а останнє можна здійснити за допомогою нової індустріалізації. Утім, великою перешкодою на шляху нової індустріалізації є невідповідність її пріоритетів світовим тенденціям розвитку інформаційного суспільства у бік зростання ролі економіки послуг та символічного обміну. Неоднозначно видається також роль держави в новій індустріалізації. Відродження індустріального сектора спирається на зростання ролі національної держави. Це вступає в суперечність із наддержавними формами глобального контролю, руйнуванням національних держав, посиленням ролі локальностей і регіонів, а в Україні - ще й із корупцією в самій державі. Тому "нове середньовіччя" стане або полем ізоляції окремих держав, що чинять спротив глобалізації, або полем гібридних війн. Необхідна горизонтальна реконструкція середині самої держави у бік її децентралізації та багатополарності, а для цього необхідно зрозуміти, які зміни повинні відбуватися у свідомості її громадян після постмодерну, щоб останні чинили спротив реваншу фундаментальним ідеологіям.

Оптимальною антропологічною моделлю в "четвертій хвилі" є поведінка **трикстера** (блязня-провокатора із безліччю креативних життєвих стратегій та плюральністю ролей), носієм якої стає **номад (культурний шизоїд)** - людина протестна, іронічна, цинічна, творча, тілесна, ненормативна, здатна до звільнення від маркетингових стереотипів, спротиву владному дискурсу та революційного прориву за межі відчуженого масового капіталістичного виробництва ("машини бажань"). Вищою свободою номада є відстоювання права "говорити від свого імені" і "не бажати" ("анти-Едип" за Ж. Дельозом) [8, с. 15]. Номад здійснює безперервні мандри у світі культур та культурних проекцій - мандри, позбавлені призначення й кінцевої мети, але такі, що мають дві програми поведінки: "*негативну*" ("розширення" шляхом деконструкцій від будь-яких ідеологічних впливів та приписаних ними ідентичностей) та "*позитивну*" (активна творчість, що сприяє конструюванню нової, адекватної суб'єкту та його природі ідентичності). Вийнятий із лабет структури, суб'єкт досягає глибинної етики малого екзистенційного нарративу і стає самістю - природною людиною на межі із сакральним Іншим.

Концентратом позитивної програми шизофренії в культурі є **транскультура** (синоніми: "*буття в проміжку*" В. Біблер, "*втеча від національного*" М. Мамардашвілі, "*поза-перебування*" М. Бахтін, "*атопія*" Б. Вальденфельс, "*Третій*" Е. Левінас). Входячи в стан транскультури номад-шизоїд вивисується у своїй трансгресії над усіма обмеженими культурами, знаходиться на їх перетині, вбирає в себе через емпатію їх усіх й одночасно не належить жодній [9, с. 623]. У цьому стані передбачається, що екзистенцією транскультурного суб'єкта є його самість, яка за принципом імпровізаційної спонтанної та трагічної гри ("кастальська гра" в Г. Гессе) селективно розташовує навколо себе різномірні культурні елементи, поєднуючи універсальне й партикулярне начала, етноцентризм і космополітизм на основі фігури Третього - не зовнішнього закону, а внутрішньої субстанції совісті, метафізичної провини, емпатії, милосердя, уяви про страждання Іншого, філософської віри, свободи як відповідальності, (Реального як втраченої космічної гармонії, "другого Іншого"). Відкриття такого Третього постає формою сакрального досвіду і внутрішнім горизонтом, досягнення якого приходить після очищення психіки від ідеологій та побудови її екзистенційних горизонтів заново.

Велику роль у "перебудові суб'єкта" ("розшиванні" та подальшому "лікуванні") відіграє мистецтво (авторський кінематограф, література), наука та філософія. Мистець особливо гостро відчуває тиск влади, яка уніфікує творчість і породжує загальний конформізм через медіа. З іншого боку, він здатний до культурної шизофренії, що наділена визвольним потенціалом, і, будучи "клініцистом", "симптоматологом" та "діагностом" цивілізації, схильний до медичного втручання в суспільне життя з метою його оновлення. Естетичний кластер є одним із способів подолання кризи суб'єктності через арт-терапію. Фільмічний стан, у який входить індивід під час перегляду арт-хауса, сприяє ламанню стереотипів. Інтерпретація літературного тексту як концентрат шизофренічної революції не дає готових образів, але спонукає до їх уявлення та виймає читача з прокрустова ложа соціальних кодів. Те, що медицина і філософія здійснюють шляхом тривалих процедур і багатослівних міркувань, мистецтво здійснює миттєво через образ, який сприймається неусвідомлено й забезпечує катарсис. Тому в сучасному суспільстві естетичне залишається

найбільш дієвим механізмом спротиву. Трансестетика як панестетизація, як набуття якостей прекрасного всіма соціальними царинами є не просто ознакою гіперреальності та виявом симуляції (як уважав Ж. Бодрійяр), але постає природним рухом людини до свободи в умовах, коли політичні засоби боротьби за неї не діють, оскільки будь-який бунт виявляється "вже вписаним" у систему. *Естетизація є необхідним напрямом перебудови суб'єкта "четвертої хвилі"*.

Висновки

"Нова індустріалізація" як соціально-економічний і культурологічний концепт відповідає сучасному етапу розвитку суспільства, що вступило у стадію глокалізації, "четвертої хвилі" та "альтермодерну". Характерною ознакою цього етапу є інтенсивна радикалізація та реальна загроза ультраправого реваншу по всьому світу й, зокрема, в Україні як наслідок дії капіталізму катастроф, вільного ринку та доктрини шоку, притаманних для ліберал-демократії "третьої хвилі". "Нова індустріалізація" передбачає відродження вторинного (промислового) сектора і притаманних йому інтернаціональних цінностей за рахунок розширення ролі національної держави. Статус останньої є проблематичним, зважаючи на глобальний контроль, зростання ролі локальностей у світі та корупцію всередині самої держави. Тому при здійсненні "нової індустріалізації" необхідно враховувати тенденції розвитку інформаційного суспільства, зокрема децентралізацію, диверсифікацію та фрагментацію, будуючи державу як багатополарний конгломерат регіонів. Мистецтво як чинник "нової індустріалізації" є ефективним засобом погодження "третьої" та "четвертої" хвилі, модерну і постмодерну, глобального й локального. Цю функцію мистецтво повинне виконувати через формування нового суб'єкта - носія транскультури, номада, екзистенційного туриста, "людини часу", що компенсує й долає простори конфліктних культурних зон і є повністю звільненим від ідеологій. Перебудова суб'єктності в бік деідеологізації та динамічної поліфонії можлива через застосування в дискурсі художнього психоаналітичних постструктуралістських методик декодування, діалогу та арт-терапії ("розширення", деконструкцій, герменевтичної інтерпретації, катарсису).

ЛІТЕРАТУРА

1. Bourriaud N. The Radicant [Електронний ресурс] / Nicolas Bourriaud // Tate Britain, 3 februari t/m 26 April. - Sternberg Press, 2009. - Режим доступу : www.metropolism.org/magazine/2009-no1/een-archipel-van-lokale-reacties/
2. Fabbrini R. N. A altermodernidade de Nicolas Bourriaud / Ricardo Nascimento Fabbrini // Trans/Form/Ação [online]. - 2012. - Vol. 35, n. 3 - P. 259-266. DOI: 10.1590/S0101-31732012000300014.
3. Marcel G. Homo Viator: Introduction to the Metaphysics of Hope [1 edition] / Gabriel Marcel. - St. Augustines Press, 2010. - 312 p.
4. Ricker A. Homo Viator & Formalized Social Rejections / Ariel Ricker. - Social Science Research Network Working Paper Series. - July 12, 2013. DOI: 10.2139/ssrn.2292936
5. Bauman Z. Modernity and Clarity / Zygmunt Bauman // Luthé H. O., Wiedenmann R. E. (eds). Ambivalenz. - VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1997. DOI: 10.1007/978-3-322-91433-0_5
6. Toffler A. Global Gladiators Challenge the Power of Nations / Alvin Toffler, Heidi Toffler // New Perspectives Quarterly. - 2000. - № 17. - P. 26-27. DOI: 10.1111/0893-7850.00233
7. Херцогенраф Б. "Шоссе в никуда": Линч и Лакан, кино и культурная патология [Електронний ресурс] / Бернд Херцогенраф ; [пер. с англ. Кирилла Дроздова] // Русская антропологи-

ческая школа. Труды. - Вып. 3 / [под ред. Вяч. Вс. Иванова]. - М., РГГУ, 2005. - Режим доступа : <http://euristem.livejournal.com/41151.html>.

8. Делез Ж. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения / Жиль Делез, Феликс Гваттари ; [пер. с франц. и послесл. Д. Краlechкина] ; [науч. ред. В. Кузнецов]. - Екатеринбург : У-Фактория, 2007. - 672 с.

9. Эпштейн М. Знак пробела: О будущем гуманитарных наук / Михаил Эпштейн. - М. : Новое литературное обозрение, 2004. - 864 с.

10. Diamond Larry. A Fourth Wave or False Start? Democracy After the Arab Spring [Электронный ресурс] / Diamond Larry // Foreign Affairs. - 2011. - May 22. - Режим доступа : <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-05-22/fourth-wave-or-false-start>.

Бильченко Евгения,

доктор культурологии, доцент,

Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова, г. Киев

ЧЕТВЕРТАЯ ВОЛНА. НОВАЯ ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ. АЛЬТЕРМОДЕРН: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ЭКСПЛИКАЦИЯ КОНЦЕПТОВ

Статья посвящена культурологическому анализу модели субъекта XXI века в свете постнеклассических концептосферы и языка культуры, в частности понятий "четвертая волна", "новая индустриализация", "альтермодерн". Автор обосновывает, что "новая индустриализация" как социально-экономический и культурологический концепт соответствует современному этапу развития общества, вступившего в стадию глокализации, "четвертой волны" и "альтермодерна". Она предусматривает возрождение вторичного (промышленного) сектора и присущих ему интернациональных ценностей за счет расширения роли национального государства. Последнее также видоизменяется на вызов времени и приобретает вид многополярного конгломерата регионов. Фактором "новой индустриализации", эффективным средством согласования "третьей" и "четвертой" волн, модерна и постмодерна, глобального и локального является искусство. Оно формирует нового субъекта, который компенсирует и преодолевает просторы конфликтных культурных зон и является полностью освобожденным от идеологий.

Ключевые слова: субъект; "четвертая волна"; "новая индустриализация"; "альтермодерн"; искусство.

Bilchenko Yevgeniia,

Doctor of cultural studies, Drahomanov's National Pedagogical University, Kyiv

THE FOURTH WAVE. NEW INDUSTRIALIZATION. ALTERMODERN: CULTURAL EXPLICATION OF CONCEPTS

The article is devoted to the culturological analysis of the new model of the subject in the twenty first century. The methodology of work is based on the wave theory of social development. Modern society enters the state of the "fourth wave". The fourth wave comes in place of the agrarian, industrial and informational societies. This wave is called "new industrialization" in contemporary economic context. The modern economy needs the revival of the industrial sector with the support of the national state. New industrialization is countering the global control and fragmentation of the world. The national state is changing its concept from unitary to glocal and multi-polar. Consciousness of citizens should also change. The subject of the fourth wave is a cultural nomad. He makes travels to the global world and switches cultural codes in different contexts. The term "altermodern" is the word of curatorial practice of "zero" (2000s). It means the nomadic consciousness, the ability to cultural wanderings. Nomadic consciousness is based on the model of transculture.

Trans-national and trans-cultural view is a synchronization in the human minds of different cultural worlds. Man is at the point of their collision, belongs to all the worlds and does not apply to any one. It accumulates in its consciousness projections of different cultures, their possible alternatives and development. Nomadism, transculture and altermodern - is the gap between globalization and antiglobalism. Globalism causes unification of cultures. Anti-globalism leads to a revenge of fundamentalism and ethnic isolation. Nomadic consciousness of the altmodern balances between the universal and particular principles of human existence.

Opposition to ideology is a distinctive feature of transcultural altmodern. The fourth wave is characterized by total radicalization of the world as a result of the revival of the neoliberalism of the right-wing dictatorships on the territory of the Third World countries. "The doctrine of shock" is the source of the formation of neo-totalitarianism. Art liberates him. Psychoanalysis is a means of liberation from ideologies. The procedure for dismissal is based on art therapy in the aesthetic cluster. Altermodern is an era of increasing role of artists in shaping the consciousness of a cultural subject. Art-galleries of the world use techniques of psychoanalytic work with the public. They provide rearrangement of the subject in the direction of an open dynamic consciousness without boundaries and prejudices.

Key words: subject; "The Fourth Wave"; "New industrialization"; "Altermodern"; art.

REFERENCES

1. Bourriaud, N. (2009), *The Radicant*, *Tate Britain*, 3 februari t/m 26 april. - Sternberg Press, available at: www.metropolism.org/magazine/2009-no1/een-archipel-van-lokale-reacties/
2. Fabbrini, Ricardo Nascimento (2012), A altermodernidade de Nicolas Bourriaud, *Trans/Form/Ação* [online], vol.35, n.3, 259-266. DOI: 10.1590/S0101-31732012000300014.

3. Marcel, Gabriel (2010), *Homo Viator: Introduction to the Metaphysics of Hope* [1 edition], St. Augustines Press, 312 p.
4. Ricker, Ariel (July 12, 2013), *Homo Viator & Formalized Social Rejections* DOI: 10.2139/ssrn.2292936
5. Bauman, Zygmunt (1997), *Modernity and Clarity In: Luthe H.O., Wiedenmann R.E. (eds) Ambivalenz*, VS Verlag für Sozialwissenschaften. DOI: 10.1007/978-3-322-91433-0_5
6. Toffler, Alvin & Toffler, Heidi (2000), *Global Gladiators Challenge the Power of Nations*, *New Perspectives Quarterly*. № 17. 26-27. DOI: 10.1111/0893-7850.00233
7. Herzogenraf, Bernd (2005), "Highway to Nowhere": Lynch and Lacan, Cinema and Cultural Pathology [translat]. In: *Russian Anthropological School. Proceedings*. Issue. 3, RGGU, Moscow Available at: <http://euristem.livejournal.com/41151.html>.
8. Deleuze, Gilles (2007). *Anti-Oedipus: Capitalism and schizophrenia* [translat], *U-Factoria*, Ekaterinburg, 672 p. (rus).
9. Epstein, Mikhail (2004), *The Gap Sign: On the Future of the Humanities*, *New literary review*, Moscow, 864 p. (rus).
10. Diamond, Larry (May 22, 2011). *A Fourth Wave or False Start? Democracy After the Arab Spring*. *Foreign Affairs*. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-05-22/fourth-wave-or-false-start>

© Більченко Євгенія

Надійшла до редакції 15.10.2017

УДК 327.5

ДЬЯКОВСЬКА ГАЛИНА,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук,

ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет"

НАРАТИВ ЯК СКЛАДОВА ДИСКУРСИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

У статті на основі використання прийомів дискурс-аналізу досліджено зміст нарративу як складової частини дискурсивної реальності, що формує специфічні форми сприйняття соціального досвіду. Розкрито сутність нарративу як багатовимірного феномену з вироблення сенсу та здійснено опис зазначеного феномену як засобу конструювання ідентичності. Обґрунтовується наукова правомірність упровадження в сучасну методологію нових пізнавальних стратегій, які сприяють конструюванню нової соціальної реальності.

Ключові слова: нарратив; дискурс; реальність; інтерпретація; сенс; соціальний досвід.

Постановка проблеми. "Наративний поворот" у соціально-філософському знанні в кінці ХХ століття характеризується тлумаченням наративної природи різних форм знання. Феномен нарративу є однією з актуальних і дискусійних проблем у філософії. Наратив є складним феноменом реальності, що має актуальне сучасне звучання, постає як значущий фактор суспільного життя, що викликає неослабний науковий інтерес і виробляє сенси. У сучасному соціально-філософському дискурсі вони впливають практично на всі форми суспільної свідомості, де сама соціальна реальність відкриває можливості для з'ясування того, як останні виявляються в різноманітних сферах суспільного життя. Проголошення "наративного повороту" означало неминучий поворот до структуралізму, який дав відповідь на питання, як конструюються тексти, якщо вони більше не пов'язані з реальністю шляхом прозорості мови. Союз "наративного повороту" і структуралізму передбачав детермінованість свідомості мовними стереотипами часу. Кваліфіковані мови як частини реальності означали, що наукова мова більше не є дзерка-

лом природи, реальність не зводилася до твору або тексту, а швидше розумілася такою, що вбирає в себе й будує мову.

Теоретико-методологічна розробка зазначеного феномену здійснюється з урахуванням великого обсягу знань про різні види та характеристики наративів. Дискурс виступає необхідною умовою, у якій останні формуються та виявляються. Дослідники-постмодерністи розглядають нарратив як дискурсивну реальність, яка в ньому й розкривається. Саме реальність відкриває широкі можливості для аналізу, дає багатий матеріал для з'ясування того, як виявляється нарратив, формуючи собою таку реальність у різних сферах суспільного життя. Для соціальної філософії нарація є практикою, досвід якої конституює не тільки соціальну дію, а й людину, яка цю дію вчиняє.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Як показує аналіз літератури, у ХХ столітті виникає велика кількість наративних концепцій, де вагомим значення набувають структуралістські, постструктуралістські та постмодерністські концепції нарративу за автор-